

KARACADAĞ

DİYARBAKIR HALKEVİ DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

30 Ağustos

Şerefettin Uğurtekin

Bir acının Yıl dönümü

Fikri Batur

Zafer Bayramı

Ömer Öner

Ninniler ve halk oyunları

A. Şevket Kavut

Bibliğrafya

Kâzım Baykal

SAYI: 20

EYLÜL 1939

CİLT : 2

DİYARBAKIR BASIMEVİ

Yazı Hey'eti

Kâzım Baykal — Şeref Kışmır — SüheylBeken — Ömer Öner —
Süleyman Savcı — A. Şevket Kavut — Sadık Özbek.

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Umumî Neşriyatı İdare Eden

AGÂH ARMAN

Abone Şartları : Yıllığı 100 Kuruş 6 Altı aylığı 50 Kuruş Fıatı 10 Kuruş.

Abone olmak isteyenler Diyarbakır Halkevi başkanlığına müracaat etmelidir.

KARACADAĞ

Diyarbakır Halkevi Tarafından ayda bir Çıkarılır

30 AĞUSTOS

Şerafettin Uğurteğin

Bundan yüz yıllarca önce medeniyet beşiği orta asyanın göbeğinden kızıl tuğlar yükseldi, Ağzı köpüklü küheylanlar kişnedi. Başbuğlar kılıçlarının ucu ile güneşi gösterdiler... Akın başladı güneşin ardından, güneşin battığı yere doğru. Güneşten daha parlak bir medeniyet görüyor TÜRK OĞLU : İnsanlara insanlığı öğretmek için.

Namütenahide eriyen zaman mefhumunun ucsuz derinliklerinden toprağa ilk batan sapanın yumuşak hıştırtısı, demire ilk vurulan çekicin hırçın sesi gelmekte. Demirden kılıç yapan Türk bileği kılıçtan zafer, zaferden medeniyet yarattı.

Yaratıldığı gündenberi yalnız hakka, hürriyete tapan bu mert insanlar bu kutlu Bozkurt oğulları tarihini kitap sayfelerine değil, kendisi kadar eski ihtiyar dünyanın kırışık yüzüne, beşeriyetin granit dimağına kılıcının ucu kes-

kin zekâsı, hünerli elile öyle derin öyle silinmez bir şekilde yazdıki : ne tabiatın, yeri göğe katacak afetleri, ne de yirminci yüzyılın dünyayı siyaha ve kızıla boyamak isteyen kana susamış insanları silebilir.

Mecbur edilmedikçe harp etmeyen istiklale, sulha, hürriyete aşık olan Türk milletini bundan yirmi yıl önce dünya yüzünden silmek istediler. Nasıl silinir, nasıl silebilirlerdi. Atlas okyanusun, Ak denizin, Kara denizin kıyılarına çarpan köpüklü dalgalar coşkun rüzgârlar, hala, onun zafer şarkılarını terennüm ediyor.

Beş kıt'anın beşinde başka, başka adlarla kurduğu yüzlerce devletin tarihleşen izleri, nesillerin ruhuna sinen yüksek kültürü, beşeriyetin dimağına işlenen canlı hatıraları yaşıyor.

* *

On üçüncü yüz yılda tarih

sahnesine çıkan, üç kıt'anın üzerinde dünyanın en büyük imparatorluklarından birini kuran osmanlı devleti, on dokuzuncu asrın başlangıcında, askeri, milli, ve idari mekanizması bozulmuş, 1853 te hasta adam adını almıştı. Hakikatta Türk ulusu hasta değil onu idare eden kanı bozulmuş devlet adamlarıydı hasta olan. Ondokuzuncu yüz yılın sonlarına doğru bir kaç kerre başvekil olan, meşhur ingiliz diplomat ve edibi Lord Bikonsfild (Beaconsfield) bir yabancı gözüle bu hakikatı şöyle anlatıyor.

(Ben, Osmanlı imparatorluğunun sifıra inen kudretinden bahsetmiyorum. Türkün hasta olmadığını söylemek istiyorum. Fena bir idare, sürekli bir bakımsızlık, içli dışlı ihtiraslar bu asil milleti hasta gösteriyor, lâkin O, canlı ve yaşamaya kabiliyetli olduğunu her fırsatta — hayrete değer bir bahadırlıkla — ispatta geri kalmıyor.) [1]

Balkan harbinde vücudunun büyük bir kısmı felce uğrayan, genel savaşta son nefesine kadar çarpışan, nihayet 10 ağustos 1920 de ölüm döşegine yatırılan hasta adam, can verirken, bütün avrupa mirasını paylaşmaya başladı.

Antalyanın portakal bahçesinde Romalıların şüpheli torunları İzmirin, Manisanın yeşil bağlarında yabancı emellerine oyuncak olan ege çapulcuları dolaşıyor.

[1] Tarihte Türkler için söylenen büyük sözler (M. T. Tan) S. 54

Adananın, Maraşın, Urfanın, Antebnin zümrüt ovalarında hürriyete tapan bir milletin mayası bozuk hürriyet düşmanları, hür doğan hür yaşıyan, hür ölen asil bir millet halkının şahlanan yalçın iradesi karşısında bocalıyor.

Doğuda, meydana boş bulan nankör Ermeniler bu yaralı aslanın öksüz yurdundan pay çıkarmak, hükümet kurmak sevdasına düşürülmüş.

Güzel İstanbulun sakin ve mavi denizinde düşman donanmalarının kara tekneleri temiz ve berrak havasında osman oğullarının son mütereddi evladının ihaneti dolaşıyor.

Rüzgârların acılı iniltisinde, derelerin, ırmakların, pınarların hazin çağlayışında, kuşların kederli cıvıltılarında, dağların, toprakların ormanların matemli çehresinde derin bir ümitsizlik, korkunç bir meçhuliyet var.

Anadolu yaylasında bir çok fesatların zehirli dili ile aşılınmayan temiz yürekli Türk halkı aynı ümitsizlik ve kararsızlık içerisinde kendini tevekkül ve mukedderatın kollarına bırakmış.

İradelerini, hislerinin hesapsız eline bırakan bir çok müevverler bilmem hangi kuvvetli devletin gölgesine sığınmak sevdasına düşmüşler Memleket yer, yer alevler, ızdıraplar, elemeler içinde kıvranıyor.

Türk yurdunu bu korkunç uçurumdan, Türk milletini bu alçak ölüm döşeginden kurtaracak bir dahi, yaradılışın üstünde bir kahraman, bir mucize gerekti .

Tanrı, darda kalan Türk millettine beklediği kahramanı göndermekte istediği mucizeyi göstermekte gecikmedi.

15 Mayıs/1919 sabahı öyle büyük bir mucize vucuda geldi ki ne sonsuzluğa mal olan milyarlarca faniler gördüler, ne de dünyanın sonuna kadar devam edecek nesiller görebileceklerdir. Evet mucize diyorum. O sabah güneş doğudan değil, batıdan doğdu Anadolu üzerine. O günü, Kara dedizin mavi sularında onun altın ışıkları idi parıldayan, onun mavi gözlü, tunç çehresidi sulara ak-seden güneş. Türklüğe istiklal ve hürriyet vadetmeyen şarktan doğan bir güneş doğmamıştı, karanlıktı, kara yüzlüydü.

Batıdan doğan güneş: gönülleri hürriyet aşkile dolduran tılsımlı bir ışık, istiklal mefhumunu, hürriyet sevgisini doğuran bir anadır.

Batıdan doğan güneş: Türkün kara bahtını nura boğan bir ziya, tarihe yol gösteren, Vataana hayat veren bir yaşamak hakkıdır.

Dillerde büyümlü bir ad doluyor, Batıdan doğan güneşin adı, beşeriyetin huzurunda tarihi doğru yoluna çevirmek için imtihan

vermeye hazırlanan ulusal bir kahramanın adı, mukaddes bir davanın adı, granitleşen bir iradenin, tanrılaşan bir imanın adı..... MUSTAFA KEMAL..

Mustafa Kemal, Türkün büyük kurtarıcısı, Türkün ulu atası, Türkün ebedi şefi, istiklal kıvılcımile tutuşturduğu yüreklere ümit veriyor, inan veriyor, emniyet, hayat, güvenç veriyor.

(EF'ler, zavallı milletimizi esir etmek isteyen düşmanları behemehal mağlup edeceğimize dair olan emniyet ve itimadım, bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu itmin'anı tamamı hey'eti celilenize karşı, bütün millete karşı ve bütün âleme karşı ilan ederim.) (Nutuk : SA. 439)

Tarih başladığı gündenberi adları destanlaşan, dünyayı bir uçtan bir uca fethetmiş kahramanlar, kazanılmış nice büyük zaferler kaydetmektedir. Hiç biri, Türk istiklal harbi kadar müşkül şerait içinde kazanılmamıştır. Hiç birinin değeri Türk istiklal harbi kadar kıymetli ve kudsî değildir.

Türk istiklal harbi : Kadınıle, ihtiyarile, hastasile, çocuğu ile birlikte yurt ve istiklalini, namusunu, şerefini kurtarmak için silaha sarılan asil bir milletin muharebesidir.

Türk istiklal harbi : Zinde, cephanesi bol, maneviyatı sağlam,

gerisini zengin bir devletin cömert fabrikalarına dayamış bir ordu ile genel savaşta beş altı cepheye harbetmiş, yıllarca müşkül hayat şartları içinde aç, susuz, silahsız ve cephanesiz didinmiş yorulmuş ve nihayet padişahının, zalim hükümetinin hiyanetine uğramış bir ordunun yaptığı mucizeler muharebesidir.

Birinci inönü : yokluk içinde şahlanan iman, İkinci inönü : Çarpanın başını kıran bir kale, Sakarya : kanla yoğrulan, irade ve azimle kazanılan ya ölüm — ya istiklalin remzi, 30 ağustos başkumandanlık muharebesi : Kazanılmış bir davanın, tarihe sunulan eşsiz bir zaferin, yokluk içinde yaratılan bir mucizenin adıdır.

30 Ağustos : Türklüğün bası badelmeyti, sulha, beşeriyete hizmet etmek için, yeniden medeniyet sahnesine, mucizevi bir şekilde çıkışıdır.

Türk milleti : İstiklal ve hürriyetleri tehlikeye düşen milletler için, bir kurtuluş nümunesi, bir 30 ağustos yarattı. Onu örnek olarak kurtula bilsinler diye.

*
**

Bize, hür ve müstakil bir vatan, dünya yüzünde hatırı saygı ile anılan medeni bir devlet bırakan, yarattığı eserler gibi kendisi de — kanları ile hayatları bahasına bize göksümüzü gere, gere yaşamak hakkını temin

eden şehitlerle birlikte — ebediyete malolan ebedi şef ATATÜRK, ne yazık ki bu gün yarattığın 30 ağustos zaferini anarken aramızda yoksun. Acınlı yanan yüreklerimiz istiklalin ve hürriyetin varlığı ile teselli buluyor.

Müsterih ol ulu ATAM ! Türk gençliğinin kalbine diktığın inkılap fidanları büyüdü, ağaç oldu, memlekete faydalı meyvalar veriyor. Emanet ettiğin davaları, cumhuriyeti kanının son damlası dökülene kadar korumaya and içen gençlik, bu gün senin en yakın arkadaşın, dava yoldaşın İSMET İNÖNÜ'ye, sana bağlandıkları gibi bağlıdır, seni sevdikleri gibi seviyorlar.

Ulu ATAM ! (Her safhasile düşünülmüş, ihzar, idare ve zaferle intaç edilmiş olan bu harekât, Türk ordusunun, Türk zabitan ve kumanda hey'etinin yüksek kudret ve kahramanlığını tarihte bir daha tesbit eden muazzam bir eserdir.) (Nutuk Sa : 485) demiştin. Evet ATAM, kurduğun ordun, karada, denizde, havada, sevdiği sulh ve istiklali, cumhuriyeti, yurt ve namusu tehlikeye düştüğü vakit aynı harekâtı, aynı eseri tarihte, yüzlerce defa tekrarlamaya, daha büyük mucize ve kahramanlıklar göstermeye hazır-
dır.

(Bu eser Türk milletinin hürriyet ve istiklal fikrinin layemut abidesidir. Bu eseri vücuda geti-

ren bir milletin evladı, bir ordunun başkumandanı olduğumdan ilelebet mes'ut ve bahtiyarım.) (Nuktuk S . 485)

ULU ATAM, Bahtiyar ve mes'ut olarak aramızdan ayrıldın.

Biz de Bugün senin kadar bahtiyarız : Kalbimizde senin

emanet ettiğin ülkü ve inan, içinde yaşadığımız hür ve müstakil, her gün yeni bir saadete, yeni bir ülkeye kavuşan kuvvetli bir vatan; İstiklâlimize ve Cumhuriyetimize göz diken her engeli yokedecek kahraman bir ordumuz, başımızda Ülküdaşın , Milli Şefimiz, kahraman Başbuğumuz İSMET İNÖNÜ var diye.

Bir acının yıldönümü

*İşte yıldönümü acı haberin ;
Nasıl ağlamıştım ben o günlerde.
Beni kıvrandıran, sızlayan yerin,
Sen de düş dilerim düştüğün yerde*

*Günlerce aradım bir başka kadın
Heyhat.. kaybolmadı dilimden adın.
Zihnime geldikçe ahenkatar yadın.
Sordum sudan, kuşta sevdiğim nerde?*

*Bir gün hatırlayıp beni andın mı ?
Sahte gülüşlere sende kandin mı ?
Seni sevdiğime hiç inandın mı ?
Yoksa beyhudemi kaldım bu yerde?..*

Fikri Batur

ZAFER BAYRAMI

Ömer Öner

Bütün şevk ve heyecanlarımızla kutluladığımız bu parlak zafer günümüzün doğuşunu size biraz tarih dili ile birazda Milli ülküler halinde anlatmağa çalışacağım. Bu maksada varmak, bu hakiki oluş ve meydana gelişi canlandırmak ve vesikalan-dırmak için biraz daha mevzuu genişletmek ve biraz daha gerilere gitmek icap etmek-tedir.

Cihan harbi sonunda Os-manlı devletinin vaziyetine bir bakış.

Cihan harbi sonunda Os-manlı devletinin vaziyetini Gazi Mustafa Kemal büyük nutuklarında şöyle tasvir bu-yurmuşlardır.

(1919 senesi Mayısının 19 uncu günü vaziyet ve umumi manzara :)

Osmanlı devletinin dahil bul-unduğu gurup, Umumi harpte mağlup olmuş Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş..

Şartları ağır bir mütareke hazırlanmış... Büyük harbin uzun seneleri zarfında millet

yorgun ve fakir bir hale gel-miş.. Millet ve memleketi umumi harbe sevkedenler, kendi hayatları endişesine dü-şerek, memleketten firar et-mişler.. Saltanat ve hilâfet mevkiini işgal eden Vahdettin ferdi şahsını ve yalnız tahtını temin edebileceğini tahayyül ettiği dini tedbirler araştı-rmakta.. Damat Ferit Paşanın riyasetindeki kabine aciz, haysiyetsiz, cebin, yalnız pa-dişahın idaresine tabi ve onun-la beraber şahıslarını vikaye edebilecek her hangi bir vazi-yete razı.. Ordunun elinden silahı, cephanesi alınmış.. İti-laf devletleri mütareke ahkâ-mına riayete lüzum görmi-yorlar. Birer vesile ile itilaf donanmaları ve askerleri İstanbulda. Adana vilâyeti fransızlar, Urfa Maraş Antep ingilizler tarafından işgal edilmiş..

Antalya ve konyada italya Merzifon ve samsunda ingiliz askerleri bulunuyor. Her tar-afta ecnebi zabıt ve memur-ları ve hususi adamları faaliyette. Nihayet söz başı

olarak aldığımız tarihten dört gün evvel, 15 mayıs 919 da itilaf devletlerinin muvafakatile Yunan ordusu İzmir'e çıkarılıyor.

Bundan başka memleketin her tarafında hristiyan unsurlar gizli, açık hususi emel ve maksatlarını elde edebilmek için devletin bir an evvel çökmesine çalışıyorlar...

Büyük Gazi yine aynı sahilalarda Rum ve ermeni patrikhaneleri tarafından kurulan gizli teşekkülleri açıkça izah buyurduktan sonra vaziyetin dehşeti karşısında yurdun her yerinde ve her muntakasında bir takım zevat tarafından mukabil kurtuluş çarelerine baş vurulduğunu kaydediyor :

(Bu düşünce ile alınan tedbirler bir takım teşekküller doğurdu.:

Meselâ, Edirne ve havalisinde (traky-paşaeli) ünvanı ile bir cemiyet vardı. Şarkta erzurum ve elazizde umumi merkezi istanbulda olmak üzere (vilâyeti şarkıye müdafai hukuk milliye cemiyeti) teşekkül etmişti. Trabzonda (Muhafazai hukuk) namında bir cemiyet mevcut olduğu gibi istanbuldada (Trabzon ve havalisi ademi merkeziyet cemiyeti) vardı.

Bu cemiyet merkezinin gönderdiği mürabhaslarla ; of kazası ile lazistan livası dahilinde şubeler açılmıştır.)

Ulu Gazi Mustafa Kemal'in işaret buyurdıkları gibi umumi harbi müteakkip, zaten çürümüş ve sakatlanmış olan Osmanlı devleti artık çökmeğe başlamış, mirasa konmak isteyen gayri türk parazit unsurlar içten içe kemirmek fırsatını kaçırmak istememişler. Ve nihayet yer yer türk unsurlarından teşekkül eden cemiyetlerin müteakib tedbirleri hiç olmazsa ayrı bölgeler dahilinde kurtuluş ümidi ile çalışmağa başlamışlar.

Ümit uzak, gaye pek mevhum ve dar bir çerçeve içerisinde çalışmanın neticesi çok mühimdi. Düşman ise çok kavi ve çok kalabalıktı.

Bu kadar yıl mutlak bir istibdadın ağır yükü altında varlığını unutmuş, bütün hayat haklarından ümidini kesmiş bir millet bu korkunç hale karşı nasıl tepenir. Ve nasıl muzaffer adınlarla yürümeği aklına getirirdi.

Ümitlerin kırılmış ve maneviyatın sarsılmış olduğu bu vahim anlarda İngiliz himayesi veya Amerikan mandasını kendileri için bir kurtuluş çaresi diye etrafa ilan eden-

ler yok değildi.

O andaki vaziyetin izahını ebedi şef Mustafa Kemalden dinleyelim.

(Muhasım devletler, Osmanlı devleti ve memleketlerine maddeten ve manen tecavüz halinde bulunuyordu; onu imha ve taksime karar vermişlerdi. Padişah ve halife sayılan adam, hayat ve rahatını kurtarabilecek çareden başka bir şey düşünmüyor ; Onun hükümetide aynı halde. Ordu dağılmış, Kumandan ve zabıtlar, Umumi harbin mihnet ve meşakatleri ile yorgun, Yürekları vatanın paralanmakta olduğunu görmekten ezgin, gözleri önünde derinleşen karanlık felâket uçuşunu kenarında dimgıları kurtuluş çareleri aramakla meşgul..)

Bu sırada idiki, kurtuluş çaresi olarak yalnız şu üç nokta düşünülebiliyordu.

- 1 — İngiliz himayesini istemek
- 2 — Amerikan mandasını kabul etmek.
- 3 — Hiç olmazsa muayyen mntakalarda İstiklâl ve hürriyetin teminine çalışmak.

Mustafa Kemal, Bu fikirlerin hiç birisinde isabet görmüyordu. Çünkü, artık osmanlı

imparatorluğu çökmüş, ömrü tamam olmuştu. İmparatorluk tamamen parçalanmış, dağılmış ve yalnız TÜRK'ün öz yurdu olan (Anadolu) kalmıştı .

(Bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da milli hakimiyete müstenid, bilakaydüşart müstakil, yeni bir türk devleti kurmaktır.) Bu büyük kararını Mustafa Kemal şu muhakemeye istinaden vermişti.

(Esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu esas, tam istiklâl malikiyetle ancak temin olunabilir. Ne kadar zengin ve müreffeh olursa olson istiklâlden mahrum bir millet mütemeddin beşeriyet muvacehesinde uşak olmak mevkinden yüksek bir muameleye liyakat kazanamaz. Ecnebi bir devletin himaye ve seahabetini kabul etmek demek, insanlık evsafından mahrumiyeti, aciz ve meskeneti itiraf-tan başka bir şey değildir.

Filhakika bu dergeye düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir ecnebi efendi getirmelerine asla ihtimal verilemez. Halbuki Türkün haysiyet ve izzeti nefsi ve kabiliyeti çok yüksük ve büyüktür.

Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvosun evladır.

Binaenaleyh Ya İstiklâl Ya Ölüm...

(İşte hakiki halası istiyenlerin parolası bu olacaktır)

Görülüyorki, Osmanlı devletinin yıkılıp ve tamamile dağılması anı gelmiş bulunuyordu. Bu hakikat karşısında Osmanlı padişahı ve hükümeti bu çöküp dağılmağa karşı bir şey yapmak istemiyerek sırf nefislerini düşünmekle meşgul bulundukları anda asıl memleketin sahip ve hakimi olan Türk milleti, vaziyeti islah ile Ana yurdu kurtarmak için derhal harekete geçti. Mondros Mütarekesi ile Osmanlı devletine öldürücü bir darbe vuran düşmanlar, aynı darbe ile Türküde öldürdük sanmışlardı. ve bunda yamışmışlardı. Çok kudretli ve yaratıcı Türk devleti, yaralı yorgun ve fakat canlı ve ümitli ayakta duruyordu.

Tereddi etmiş Osmanlı saltanat adamlarını kolaylıkla emir altına almak imkân dahiline girebilirdi. Fakat binlerce yıllar hür ve müstakil yaşamış ; bunca devlet ve medeniyetler kurmuş bir milleti mahkûm etmek imkânsızdır.

Tarihi hakikatlardan ayrıl-

mamış ve tarihi vesikalardan bir an olsun uzaklaşmamış olan bu izahata ilaveten Türk tarihinden (Cilt 4. Sayfa 14) deki şu ibareyi aynen nekle-diyorum.

(*Türk milletinın mayasında saklı harikulade kudret , pek kadim bir maziden beri tarihin seyri-ni değıştiren diyetleri , medeniyet-leri oynatan kahramanlar halinde tecelli etmiştir. Osmanlı imparatorluğu yok olacağı sırada Türk kudreti , yine böyle bir mislini yarrattı. MUSTAFA KEMAL*

Evet Mustafa kemal..

En buhranlı bir zamanda öz yurduna, Milletinin imdadına koşan Mustafa Kemal..

Trablus garpte, Balkanlarda, Çanakkale boğazında, Kafkas cephesinde Suriye cephesinde, Hasılı imparatorluk ülkesinin her köşesinde savaşıyor ve bir çok kudretli hizmet ve muvaffakiyetleri görülen Kemal..

Her türlü milnet ve felaketlere mert ve mübarek göksünü gererek tasavvar ettiği kurtuluş planlarını tetbik sahasına çıkarmak için vakit kaybetmeden asil vazifesi başına koşan Mustafa Kemal..

Nihayet 19 mayıs 1919 da samsuna çıkıyor.

Anadoludaki vaziyeti kısa bir zamanda tetkik ettikten sonra, Erzurum ve Sivas kongrelerini topladı. Gereken karar ve tedbirlerin alınması ile Milli cidalin kapısını açmış oldu.

Mustafa Kemal, daha Anadoluya gitmeden önce vaziyeti ve doğru, pek iyi takdir ve tayin ederek (Hakimiyeti Milliye'ye müstenid) bilâkay-düşart müstakil yeni bir türk devleti tesis etmekten gayri Türkler için kurtulmak çaresi olmadığına karar vermiş bulunuyordu.

Burada sözle, hak iddia etmekle, merhamet dilenmekle siyaset diye düşmanlara müd-ana ve mümaşat eylemekle elde edilmeyip feli bir kuvvete dayanarak (Celadet göstermekle) fedakârca mukavemetle bulunmakla kabil olacağına kat'i kanaati vardı.

19 mart 1920 de yani istanbulun işgal edilip son osmanlı meclisinin dağılmasından üç gün sonra Mustafa Kemal'in selâhiyeti fevkaladeyi haiz bir millet meclisinin toplanmasına ait kararı bütün vilâyet ve kolordulara tebliğ edildi. Nihayet 23 Nisan 1920 tarihinde Ankarada istenen meclis toplanmış bulundu. Ve buna (Türkiye B. M. M.)

adı verildi. Mustafa Kemal, Büyük millet meclisinin açılış günü program tatbikinde ilk olarak Milli cidalin ehemmiyet ve lüzumunu şu lisanla açık olarak anlatmışlardır. (Hayat demek mücadele, müsademe demektir. Hayatta muvaffakiyet, mutlaka mücadelede muvaffakiyetle mümkündür. Bu da manen ve maddeten kuvvete, kudrete istinad eder bir keyfiyettir.)

Türkün büyük evladı Mustafa Kemal'in işaretleri ve Türkiye büyük millet meclisinin yüksek tasvipleri ile artık bizim için hayati demek olan cidalin başlaması tahakkuk etti.

Gerek Büyük Millet Meclisinin toplanmasından evvel ve gerekse sonra Milletimizin mümesili olan Mustafa Kemal, bir taraftan memleketi her cihetten işgal etmiş olan düşmanlara karşı müdafaayı hazırlarken diğer taraftanda yeni Türk devletinin muhtelif devletlerle siyasi münasebetlerini tanzime çalışıyordu.

İstiklâl harbinin askeri cepheleeri : garpte yunanlılara; Cenupta fransızlara; Şarkta Ermenilere karşı teşekkül etmişti.

Bunlardan başka padişah hükûmeti, işgal ettiği bazı

vatandaşlardan devşirdiği çete lerle Milli kuvvetlerimizi ar kadan vurmağa çalışıyordu. Hemen ilk iş olarak cenupta ki fransız cephesine karşı vaziyet alan Milli Müfrezeler imiz değerli muvaffakiyetler elde ettiler. Ve neticede bey nel düvel ilk münasebetimiz meydana gelmiş bulundu.

Ankara hükûmeti ile fransız devleti arasında 20 günlük bir mütareke aktolundu. Bu hali gören İtalyan hükûmetide hakkımızda düşmanca görün meyen iyi niyetlere bürünme mecburiyetinde kaldı.

Anadolumuzun şarki şima lisinde teşekkül eden cephede Türk devleti, Ermenilere karşı muvaffakiyetli bir harp yaptı.

İlk beynel düvel gümrük muahedesini bu muvaffakiyete borçluyuz.

Bu hayırlı muahede muc i-bince Ermeni taarruzlarından halâs olunduğu gibi seneler denberi Rusların eline geçmiş bulunan vilâyetlerimiz de geri alınmış oldu.

İşte bundan sonradır ki yüzümüzü garp cephesine çevirmiş bulunuyoruz. Yunan lılar, İzmir mntıkasını kâmi len işgal ederek Afyon kara hisar ve kütahyaya kadar ilerlemiş bulunuyorlardı. Mak sat ve gayeleri çok başka

ve niyetleri çok kötü idi. Halife ordularile beraber ec nebi parmağı ile yer yer isyanlarda zuhur ediyordu. Çerkez etem isyanı bunların en mühimlerindendi.

O zaman garp cephesi orduları kumandanı milli şef imiz kahraman İsmet İnönü idi. Esaslı harekete geçmeden önce ecnebi propağanda ve teşviklerle zuhura gelen isyanları bastırmak icabediyordu Nihayet garp cephesi kuman danı İsmet Paşanın ileri hareketile çerkez etem ave neleri derhal takip ve tedip edildi. Ordumuzun başına çöken bu gâilelerden istifade etmek istiyen yunan orduları 10 kânunusani 1921 de büyük bir bakınla İnönü mevkiinde ordumuzun zayıf noktasına taarruz fırsatını buldu. Vazi yeti haber alan garp cephesi kumandanı İsmet paşa aynı mevkie bir yıldırım hızı ile koşmada gecikmedi. Bu suret le birinci inönü muharebesine başlanmış oldu. İsmet paşa nın kudretli idaresi ve cesur ane mukabil taarruzları 10-11 kânunusani gecesinde düş manı Bursa istikametine doğru rüc'ata mecbur etti.

Birinci inönü zaferi ve asi Etem karleşlerinin tenkili istiklâl tarihimize bir dönüm noktasıdır. Bu zaferlerle milli

ordunun ve milli hükûmetin dahil ve hariçte itibarı artmış ve garp cephesinde düşmanı durdurabilecek kuvvetli bir ordunun teşkili imkânı haıl olmuştur.

Birinci inönü muharebesinden sonra Düşman kuvvetini iki kat denecek derecede artırmıştı. Buna mukabil geçen bu müddetten istifade ederek bizde kuvvetlerimizi takviyeye fırsat bulmuştuk. 27 Martta evvelce hazırlanmış olan inönü mevkiinde İsmet paşa kumandasındaki garp cephesi kıtaatına ikinci defa olarak yunanlılar taarruza başladılar. Bütün kuvvetleriyle İnönü cephesine şiddetli hücumlar yaptılar. Merkez ve sol cemahta bazı gerilemelere rağmen Türk kumandan ve askerlerinin fedakârca çarpışmalarile mevzi müdafa edilmiş ve düşman taarruzu tard edilmiştir. 30 Martta aldıkları takviye kıtaatı ile tekrar taarruza geçtiler. O aralık Ankaradan gelen yeni kuvvetlerimizin yardımı ile bu taarruzlarda akim bırakıldı.. Son mukabil taarruzlarla düşman kâmilten püskürtüldü. Tamamen taarruz kabiliyeti kırılmış olan düşman 31 mart ve 1 Nisan gecesi zaferi kahraman ordularımıza terk edip ve binlerce ölü bırakarak perişan

bir halde çekildi..

İkinci İnönü muharebesinden sonra 2—3 ay gibi kısa bir zaman geçmişti ki Yunanlılar tekrar kendilerini topharak bir takım taarruzlara geçtiler. Düşmanın faik kuvvetleri karşısında ordumuzun lüzumsuz yere ezilmemesi için geri çekilmek mecburiyetinde kaldık.. Devlet reisi Mustafa Kemal'in de muvafakatile lazım gelen hazırlıkların yapılması için garp cephesi kumandanı İsmet paşa ordusunu sakaryanın şarkına çekmiş bulundu.

Bu geriye çekilmenin memlekette uyandıracığı memnuniyetsizlikleri daha önceden kestiren Mustafa Kemal, şu mutalaalarda bulunuyordu.

(...Fakat az zamanda istihsal edebileceğimiz muvaffakiyetli neticelerle bu manialar kendiliğinden zail olacaktı. Askerliğin icabatını bila tereddüt tatbik edelim. Diğer nevi mahzurlara mukavemet ederiz.)

Tahmin edilen mahzurlar kendini gösterdi. Mecliste büyük tesirler uyandı. Şiddetli münakaşalar oldu.

Meclis ve millet, bu vaziyeti ancak (Mustafa Kemal'in bizzat ordu başına geçmesi

islah edebileceğine kani bulunuyordu.)

Bütün ümitler Mustafa Kemal'de idi.

İşte 5 Ağustos 1921 tarihinde Mustafa Kemal, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından bütün türk ordularının Başkumandanı intihap olundu. Bu vazifenin hakkile ifası için meclis kendisine haiz olduğu bütün selâhiyetleri verdi.. Meclise verdiği bir takirde üç ay için bu selâhiyeti kabul ediyordu.

Bundan sonra Başkumandan, Ağustos bidayetinde büyük erkânıharbiye reisi ve Milli Müdafaa Vekili ile Ankarada çalışarak ordunun en az bir zamanda mümkün olduğu kadar insan ve levazımca takviyesi için fevkâlede tedbirler aldı. 7—8 ağustos 1921 de verdiği emirlerle Başkumandan, orduyu neferle takviye ettiği gibi her kazada teşkil olunan (Milli tekâlif komisyonları) ilede orduya lüzum olan elbise, çamaşır, yiyecek, nakil vesaiti ve her şey toplandırıldı. Artık eli silâh tutanlar büyük bir heyecanla muharebe meydanlarına koşmaya başlamışlardı.

Bu işlere ati emirleri verdikten sonra erkânı harbiye reisile beraber garp cephesi

karargâhının bulunduğu (Polathya) gittiler.

Bir müddetten beri yani kütahya ve eskişehir muharebelerinden sonra sükûnet devam ediyordu. Fakat yakında yine yunanlıların ileri harekete geçecekleri bekleniyordu.

Filhakika yunan orduları Başkumandanlığımı deruhde eden kiral Kostantin, kütahya ya kadar gelmiş ve orada kendi riyaseti altında bir siyasi ve askeri şura akdetmişti. Bu şuraya göre : yunan orduları, Türk ordusunu mahvettikten sonra Ankaraya kadar ilerleyecek ve orasını zabtedecekti. Bizzat kralın kumandası altında bulunan yunan (üç kolordu ve bir müstakil süvari livası) 13 ağustos 1921 de (Eskişehir-Seyitgazi) hattında ileri yürüşüne başladılar. Kiral kostantin verdiği emirle taarruz hedefi olarak Ankarayı gösteriyor. Nihayet yunan ordusu 23 ağustos 1921 de ciddi olarak Türk cephesine temasle taarruza geçti. Tarihte (Sakarya meydan muharebesi) namı verilen büyük muharebeye başlanmış oldu.

SONU VAR

NİNNİLER ve HALK OYUNLARI

(Geçen Sayıdan)

A. Şevket Kavut

Uyu oğlum can oğlum
Kırmızı mercan oğlum
Baban duysa öldürür
Uyu afacan oğlum.
Ninni yavruma ninni.

Ninni diyem beşiğine
Güneş doğdu eşiğine
Büyüdüğün görende
Gül serem beşiğine.
Ninni yavruma ninni.

Bebeğin beşiği camdan
Yuvarlandı düştü damdan
Haber gelmez bey babandan
Ninni yavruma ninni.

Hoppa, hoppa hopala
Yatki baban top ala
Topunu ver saklıyam
Belki Üolar çala
Ninni yavruma ninni

Dan din dan din dan olur
Oğlum pek yaman olur
Canım çıkma küçeye
Kızlar görür kan olur
Ninni yavruma ninni.

Dan din dan din danadan
Böyle çirkin babadan
Böyle hırçın anadan
Bağışlaştın yaradan
Ninni yavruma ninni

Hopa hoppa hpop oldu
Cebin kâkâyla doldu
Biraz ver bende giyerim
Sana hoş ninni diyem
Ninni yavruma ninni ninni

Oğlum sevecek birini
Kıskanacak komşu kızlar
Kalplerinde aşkın sızlar
Hepisi yavrumu severler
Bir öpücük ver diyerler
Bakarlar hoş gidişine
Hepsi düşerler peşine
Ona ninni diye diye
Oğlum gittikçe büyüyse
Yavrum gide mekteplere
Askerliğe heves vere
Sürmeli bir zabıt ola
Cepleri parayla dola.
Ninni yavruma ninni ninni

Bu son uzun ninniyi bana yazdıran Diyarbakırlı Ayşo hatun (45 yaşındadır) beni bir gece evlerinde yapılacak bir kadın toplantısına çağıracağına söz verdi. Bir kaç gün sonra toplantıya bende iştirak ettim. Muhtelif kadınlardan bir çok Folklor malzemesi derledim. Oyunlarını tesbit ettim. Bunlardan birini aşı-

ğıya kayıt ediyorum.

Anne ile Kız Türküsü

Türkünün söylenme tarzı : Kadınlardan biri anne ve daha gençlerden biride kız rolünü alır. Anne ile kız karşı karşıya geçerler. Anne türküyü söylerken kollarını iki yana açar, kıvrıla, kıvrıla kızın etrafında bir tur yapar. Sözü bittiği zaman kızın karşısına geçerek cevap bekler. Annesinin dediklerini heyecanla dinliyen kız, önüne eğilmiş başını kaldırır ve cevap verir. Türkünün sonunda görüleceği gibi: kız nihayet sarhoşu beğenir. ve

-He anne, he anne varırım ona
Sarhoş içer, içer, zevk verir bana

Dediği zaman anne ile kız sarılıp öpüşürler oyun biter.

TÜRKÜ

-Uy kızım, uy kızım kınalı kızım.
Seni bir sarraf istiyor verelim ona.
-Yok ana yok ana ben varmam ona
Sarrafın altını çoktur saydırır bana
-Uy kızım, uy kızım kınalı kızım.
Seni bir bakkal istiyor verelim ona
-Yok ana, yok ana ben varmam ona
Bakkalın yemişi çoktur yedirir bana
-Uy kızım, uy kızım kınalı kızım.
Seni bir kasap istiyor verelim ona
-Yok ana, yok ana ben varmam ona
Kasabın etleri çoktur kıydırır bana
-Uy kızım, uy kızım kınalı kızım.

Seni bir hallač istiyor verelim ona
-Yok ana, yok ana ben varmam ona
Hallacın pamuğu çoktur attırır bana
-Uy kızım, uy kızım kınalı kızım.
Seni bir doktor istiyor verelim ona
-Yok ana, yok ana ben varmam ona
Doktorun ilacı çoktur içirir ban.
-Uy kızım, uy kızım kınalı kızım
Seni bir sarhoş istiyor verelim ona
-He ana, he ana varırım ona
Sarhoş içer, içer, zevk verir bana.

İmtiyaz sahibi : Diyarbakır Halkevi
Umum Neşriyatı idare eden
Avukat Agâh Arman

Diyarbakır Basimevinde basılmıştır

Diyarbakır Hakkında Yapılan Etüdler

Kâzım Baykal

22 — El- mecelletül-batrikiy-
yetil-süryaniyye.

Mecelletün diniyyetün edebiy-
yetün Tarihiyyetün ahbariyetün.

El-adedül - sabi' Teşrin evvel
sene 1933 El-senetül-ulâ.

Arapça bir dergidir. Nerede
çıktığı yazılı değil. Ben yedinci
sayısını gördüm 21 inci sayfasından
itibaren Safhatun lâmiatün min
tarihi ebrişiyyeti Diyarbekir (Amid)
adlı uzun bir yazıda Diyarbakır
hakkında malûmat veriliyor.

Bu yazının hulâsası şudur :

Diyarbakır adı, şehrin yeri,,
kayser kostantin tarafından 349 da
tecdid edildiği, Diyarbakır halkının
Mar Eddil-rasul ve talebesi Mar
Eci eli ile hiristiyan yapıldığı IV
üncü asırdan itibaren Diyarbakır-
da vazife yapmış ve yetmiş
Diyarbakırlı Batrik ve mıtranların
adları zikrediliyor. Diyarbakırlı
meşhur müslüman bilginlerinden
bazılarında yazılı : Ebül-kasım el-
Hasen bin Bısril-Âmîdi , edip ve
meşhur müellif, 370 hicri 980
milâdi senesinde ölmüş ; Şair
ebül-mekârim Mehmed bin el-Hüse-
yin el-Âmîdi 552 hicri 1157 milâ-
dide ölmüş ; şafii fakihî şair ebül-
fezail Ali bin ebil-muzaffer bin
Cafer 608 hicri 1211 milâdi bilgin
müdekkik ve meşhur kelâmcı

Seyfeddin Âmîdi 631 hicri 1233
milâdide ölmüş

Diyarbakır'ın Rum meliklerinin
eline geçtiği, Jüstinyanus'un şehre
ve surlara ihtimam ettiği, iyaz
ibni Ganem eli ile 20 hicri 640
milâdide arapların eline geçtiği,
Abbasi halifeleri zamanında Ham-
dan oğulları, Mervan oğulları,
sonra moğol, Karakoyunlu, Ak
koyunlu Şah ismail , Sefavi, sonra
Osmanlı padişahı birinci Selim'in
eline geçtiği yazılı.

Sonra Diyarbakırda mıtran
olan el-Kiddis savdota hakkında
uzun malumat verilmiştir.

Hamîşlerinde : Mucemül-bildan
li yakutül-Hamevi cild 1 sayfa 61,
el-âsarül hatiiyetil-Süryaniyye fi
Diyarbekir cild 2 sayfa 155. tarihi
zekeriiya el-fasih cild 1 sayfa 101
zikredilmektedir. Bu kitaplarda da
Diyarbakır hakkında malumat
vardır.

Mecmua iyidir. Kayserlerin
şehri ve surları tecdit ve ihtimam-
larına ait tabir ve kayıtlar yakında
neşredilecek olan, Süleyman savcı
ile hazırladığım Amida'dan çok
kıymetli ve vesikalarla dolu (Di-
yarbakır anıtları ve tarihi) adlı
eserimizdeki iddialarımız ve ispat-
larımızı ilgilendirmesi itibarile
daha faydalıdır. Derginin diğer
nüshalarının da görülmesi çok
arzu edilir.